

ПРОГРАМА
державного іспиту зі спеціальності 8.070204 - біофізика

1. Вступ

Предмет та основні розділи біофізики. Взаємозв'язок фізичних і біологічних процесів у живих організмах. Історія та сучасні напрямки розвитку біофізики. Використання результатів біофізичних досліджень на практиці.

2. Молекулярна біофізика

2.1. Об'єкти досліджень у молекулярній біофізиці. Хімічні особливості живої системи. Основні типи біомолекул.

2.2. Вода та водні розчини. Фізичні властивості води. Структурні моделі води. Властивості водних розчинів електролітів. Біологічна роль іонів. Роль води у формуванні структури та функціонуванні біологічних об'єктів.

2.3. Фізичні властивості макромолекул. Типи взаємодій атомів у біомолекулах. Основні фізичні властивості макромолекул - розміри, будова, гнучкість. Природа внутрішньо та міжмолекулярних взаємодій. Типи зв'язків у макромолекулах. Внутрішнє обертання та поворотна ізомерія. Клубок та глобула.

2.4. Фізика білка. Первинна структура білкової молекули. Фізико-хімічні властивості амінокислот. Вторинна структура білка, її стабілізація і роль водного оточення. Переходи спіраль-клубок у поліпептидах. Просторова будова глобулярних білків. Проблема само збирання білкової глобули. Стійкість до денатурації. Кінетика ферментативних реакцій; рівняння Міхаеліса-Ментен. Фізичні та хімічні аспекти дії ферментів.

2.5. Фізика нуклеїнових кислот. Фізичні властивості мономерів нуклеїнових кислот. Типи структури ДНК. Структура різних молекул РНК. Стабільність подвійної спіралі ДНК, роль взаємодії з водою та іонами. Перехід спіраль-клубок у ДНК. Плавлення подвійної спіралі ДНК. Комплекси ДНК з біологічно активними речовинами. Біологічна роль нуклеїнових кислот.

3. Біофізика клітини

3.1. Структура та функції біомембран. Мембранна ультраструктура клітини. Хімічний склад і фізичні властивості біомембран. Моделі структурної організації біомембран. Властивості мембранних ліпідів і білків. Роль води в організації структури біологічних мембран. Пасивний мембранний транспорт. Рівновага Доннана. Електрохімічний мембранний потенціал. Рівняння Гольдмана-Ходжкіна-Катца. Активний мембранний транспорт.

3.2. Фізичні аспекти нервової провідності.

Природа тваринної електрики. Аксон і нервовий імпульс. Генерація та розповсюдження нервового імпульсу. Іонні канали в біомембранах.

3.3. Деформації та пошкодження мембран.

Типи деформації клітинних мембран. Механізми гіпотонічного лізису клітин. Механізми гіпертонічного криогемолізу. Електричний пробій мембран. Утворення і середній час життя мембранної пори.

3.4. Фізика біомембран.

Подвійний електричний шар на поверхні мембрани. Дзетта-потенціал клітини. Електрофоретична рухливість клітин. Фазові переходи в мембрані. Вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на швидкість злиття біомембран. Фонова електрична провідність ліпідних бішарів. Обмін ліпідами між моношарами крізь гідрофільні пори.

3.5. Фізика м'язового скорочення.

Структура м'язів і м'язових білків. Механіка м'язового скорочення. Рівняння Хілла. Теоретичні моделі процесів м'язового скорочення.

4. Дія фізичних факторів на біосистеми

4.1. Біосфера, людина і фізичні поля.

Речовина й поле – складові єдиного матеріального світу. Електромагнітні й акустичні поля. Шкала електромагнітних хвиль. Загальна характеристика й основні параметри іонізуючих і неіонізуючих випромінювань. Види й властивості радіоактивних випромінювань та їх характеристики. Спектр сонячного випромінювання. Природний радіоактивний фон Землі. Вплив природної і техногенної радіації на живі організми.

4.2. Радіаційна біофізика.

Механізми взаємодії електромагнітних випромінювань з речовиною. Особливості взаємодії біоструктур з електромагнітними випромінюваннями. Пряма й непряма дія іонізуючих випромінювань. Диференціальний і повний переріз розсіяння. Переріз розсіяння Резерфорда. Залежність числа пошкоджень від енергії випромінювання. Взаємодія з речовиною важких заряджених частинок. Іонізуюча здатність різних випромінювань. Середній лінійний пробіг частинок. Основні стадії розвитку радіобіологічного ефекту. Радіоліз води. Особливості дії радіації на живий організм.

4.3. Медична біофізика

Використання фізичних полів різного діапазону в медицині. Ультразвукова діагностика й здатність розрізнення діагностичних комплексів. Ультразвукова томографія. Власні фізичні поля організму людини, які використовуються для діагностики. Види фізичних полів тіла людини; їх джерела (електромагнітні й акустичні). Характеристики електромагнітних випромінювань, які створюються у тілі людини. Характеристики акустичних полів організму.

4.4. Дозиметрія іонізуючих випромінювань.

Дози випромінювань (експозиційна, поглинута, біологічна) та одиниці їх виміру. Розподіл поглинутої енергії в тканинах організму при дії різних видів. Принцип попадання й концепція мішені у радіобіології. Фактор перекриття випромінювання. Середні річні ефективні еквівалентні дози опромінення організму людини.

4.5. Вплив низьких температур на біооб'єкти.

Фізичні властивості води та водних розчинів при низьких температурах. Вплив низьких температур на біомолекули і клітини. Вплив охолодження на живі організми. Проблеми кріоконсервації біоматеріалів.

5. Теоретична біофізика.

5.1. Основи біокінетики.

Біологічна кінетика та її відміни від хімічної. Методи побудови динамічних моделей біосистем. Методи редукції динамічних моделей. Теорема Тихонова та її застосування.

5.2. Динамічні моделі біологічних систем.

Моделі росту популяцій. Математичні моделі проточних і непроточних культиваторів. Модель Вольтерра та її узагальнення. Біологічні тригери, загальні властивості тригерних систем. Генетичний тригер: модель Жакоба й Моно. Моделі дивергентної та конвергентної еволюції.

5.3. Автохвильові процеси в біологічних системах.

Види й класифікація автохвильових процесів. Поняття збудливого середовища та його властивості. Процеси розповсюдження імпульсу збудження і хвильового фронту. Ведучі центри й умови їх виникнення. Джерела спіральних хвиль - ревербератори. Біфуркації і роль флуктуацій в біологічних системах. Процеси самоорганізації біологічних систем. Дисипативні структури.

5.4. Основи біологічної термодинаміки.

Принципи функціонування відкритих нерівноважних термодинамічних систем. Другий закон термодинаміки у відкритих системах. Зміна ентропії у відкритих нерівноважних системах. Основний постулат термодинаміки необоротних процесів. Формалізм лінійної нерівноважної термодинаміки. Співвідношення Онзагера і їх значення. Поняття термодинамічного спряження та його роль у біосистемах. Рівняння балансу маси для відкритих систем. Рівняння балансу ентропії.

5.5. Термодинаміка процесів переносу.

Поняття дисипативної функції. Термодинамічний опис потоків через проникну мембрану. Термодинаміка електрокінетичних явищ у процесах переносу. Рівняння потоків Кедем-Качальського. Практичні транспортні коефіцієнти.

5.6. Стаціонарні стани нерівноважних біологічних систем.

Теорема Пригожина про мінімум вироблення ентропії. Принцип симетрії Кюрі-Пригожина. Спряження в стаціонарному стані. Умови стійкості рівноважних термодинамічних систем. Критерії еволюції лінійних нерівноважних систем. Загальні закономірності еволюції нерівноважних термодинамічних систем.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Біофізика: Підручник / П.Г. Костюк, В.Л. Зима, І.С. Магура та ін. - К.:

- Обереги, 2001. - 544 с.
2. Рубин А.Б. Биофизика. Т.1.: Теоретическая биофизика. - М.: Книжный дом "Университет", 1999. - 448 с.
  3. Блюменфельд Л.А. Решаемые и нерешаемые проблемы биологической физики. - М.: Едиториал УРСС, 2002. - 160 с.
  4. Волькенштейн М.В. Биофизика. - М.: Наука, 1988. - 590 с.
  5. Рубин А.Б. Биофизика. Кн. 1, 2. - М.: Высшая шк., 1987. - 622 с.
  6. Введение в биомембранологию./ Под. ред. А.А. Болдырева. - М.: Изд. МГУ, 1990. - 264 с.
  7. Ярмоленко С.П. Радиобиология человека и животных. - М.: Высшая шк., 1988. - 424 с.
  8. Романовский Ю.М. Степанова Н.В., Чернавский Д.С. Математическая биофизика. - М.: Наука, 1984. - 304 с.
  9. Рубин А.Б. Термодинамика биологических процессов.- М.: Изд. МГУ, 1984. - 284 с.
  10. Кеплен С.Р., Эссиг Э. Биоэнергетика и линейная термодинамика необратимых процессов. - М.: Мир, 1986. - 342 с.
  11. Лоскутов А.Ю., Михайлов А.С. Введение в синергетику. - М.: Наука, 1990. - 272 с.
  12. Николис Г., Пригожин И. Познание сложного. Введение. - М.: Едиториал УРСС, 2003. - 344 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Биофизика: Учебник. / В.Ф. Антонов, А.М. Черныш, В.И. Пасечник и др. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. - 288 с.
3. Биофизика: Учебник./ П.Г. Костюк, В.Л.Зима, И.С. Магура и др. - К.: Вища шк., 1988. - 504 с.
3. Биополимеры./ Т. Оои, Э. Ицука, С. Онари и др. - М.: Мир, 1988. - 544 с.
4. Медична і біологічна фізика: Підручник. / О.В. Чалий, Б.Т. Агапов, А.В. Меленєвська та ін. - К.: ВІПОЛ; Т.1, 1999.- 425 с.; Т.2, 2001.- 415 с.
5. Волобуев А.Н. Биофизика. - Самара: "Самар. Дом печати", 1999. - 168 с.
6. Кагава Я. Биологические мембраны.-М.: Высшая шк., 1985. - 304 с.
7. Васильев В.А., . Автоволновые процессы. - М.: Наука, 1987. - 240 с.
8. Беспалова С.В., Гусев А.А. Математические модели биологических процессов: Учебное пособие. - Донецк: Изд. ДонГУ, 2000. - 150 с.
9. Баблюяц А. Молекулы, динамика и жизнь. - Мир, 1990. - 374 с.
10. Бэюшоу К. Мышечное сокращение. - М.: Мир, 1985. 264 с.
11. Гордиенко Е.А., Пушкарь Н.С. Физические основы низкотемпературного консервирования клеточных суспензий. - К.: Наук. думка, 1994. - 144 с.
12. Пригожин И., Стенгерс И. Время, хаос, квант. К решению парадокса времени. - М.: Эдиториал УРСС, 2001. - 240 с.
13. Эбелинг В., Энгель А., Файстель Р. Физика процессов эволюции. - М.:

Эдиториал УРСС, 2001. - 328 с.

14. Чалий О.В. Синергетичні принципи освіти та науки. - К.: АПН України, НМУ ім. О.О. Богомольця, 2000. - 253 с.